

ČLANKI – RAZPRAVE

Barbara Pregelj

SVETOVNA SLOVENSKA MLADINSKA KNJIŽEVNOST¹

V prispevku o prevodu razmišljam kot o enem temeljnih elementov globalizacije in svetovnega knjižnega trga (Villa) in predstavljam podatke o prevodih slovenskih mladinskih avtorjev v tuje jezike, ki jih zajemam iz različnih virov (Cobissa, Baze prevodov Javne agencije za knjigo, Trubarjevega sklada pri Društvu slovenskih pisateljev, Centra za slovensko književnost) in jih dopolnujem s podatki slovenskih založb. Pri njihovi organizaciji in predstavitvi upoštevam spoznanja polisistemske teorije, predvsem teh, ki se najbolj neposredno tičejo prevajanja (Even-Zohar, Shavit, Dovič). V tem kontekstu me zanima tudi primerjava med prevodi slovenskih avtorjev v periferne, centralne, supercentralne jezike ter hipercentralni jezik (De Swan), pa tudi število prevodov mladinske književnosti v primerjavi s prevodi nemladinskih besedil. Kolikor bo mogoče bom opozorila tudi na morebitne izpričane odmeve v tuje jezike prevedenih slovenskih avtorjev.

In the article I reflect upon translation as one of the basic elements of globalization and world literature market (Villa), including data on translations of Slovene children's literature authors into foreign languages, taken from different sources – COBISS, Slovenian Book Agency's translation database, Trubar Fund within Slovene Writers' Association and Slovene Literature Center – and complemented with the Slovene publishers' data. My organization and presentation of the data is based on findings of polysystemic theory, especially those directly concerning translation (Even-Zohar, Shavit, Dovič). In this context I am also interested in the comparison between translations of Slovene authors into peripheral, central, supercentral languages and hypercentral language (De Swan), and also in the comparison between the number of children's literature translations and the number of adult literature translations. As much as possible I will also discuss the reception of translated Slovene authors abroad.

Kakšen je položaj prevoda in prevajanja v slovenskem kulturnem polju in kaj to pomeni za slovensko literaturo v svetovnem merilu? Kako pomembna je posredniška vloga prevajalk in/ali prevajalcev za slovensko literaturo, kakšna je promocijska

¹ Avtorica prispevka se za pomoč pri zbiranju podatkov zahvaljuje naslednjim založbam: Mladinska knjiga, Celjska Mohorjeva družba, Morfem, Zala, Muck Blažina, Sodobnost, Miš, Pivec, Malinc, Hart, Aleph, Škuc, pa tudi: Senji Požar, Ireni Miš Svobljak, Heleni Kraljič, Tatjani Pregl Kobe, Sanji Pregl, Jani Bauer, Mateji Sužnik, Maji Jug Hartman, Zali Stanonik, Igorju Blažini, Simonu Ozvatiču in Branetu Mozetiču. Dragocene podatke in pojasnila so prispevali tudi Mladen Pavičić, Biserka Bobnar, Barbara Hanuš, Judit Zagorec-Csuka.

vloga avtorjev samih, pa tudi založb, različnih institucij in društev ter slovenskih lektoratov na tujih univerzah? O vsem tem se ali pa bi se vsaj morali spraševati ob pomembnih mednarodnih dogodkih in sejmih v Bologni in Frankfurtu, na katerih bo Slovenija častna gostja v naslednjih letih. A odgovori so v resnici širši in obe veliki promocijski priložnosti za slovensko literaturo po mojem mnenju ponujata okvir za preizpraševanje položaja slovenske literature na svetovnem literarnem zemljevidu. Pa tudi vloge, ki jo imajo v njej različni deležniki, saj je, kot poudarja sistemska teorija, literarno polje kompleksen preplet različnih akterjev, literarna komunikacija pa razdeljena na štiri delovalne vloge, ki obsegajo proizvodnjo, distribucijo, recepcijo in obdelavo (Dović 2003). Naj jih naštejemo po navedenih ravlinah, upoštevajoč vloge, ki jih je izpostavila Urška Perenič: literarni proizvajalec (avtor), prevajalec-prirejevalec, lektor, urednik, zaposleni pri založbah, organizacijah, društvih (na nivoju proizvajalne ravnine), založniška dejavnost, stavec, tiskar, knjigovez, drugi zaposleni pri založbah, organizacijah, društvih (trgovinski zastopnik, ponudnik, kolporter), knjigarne in knjigarnarji, knjižnice in knjižničarji (na nivoju distribucijske ravnine) ter bralci, poslušalci, gledalci, recenzenti, literarni kritiki, literarni znanstveniki, člani vzgojno-izobraževalnega procesa: učitelji, profesorji in učenci, dijaki, študentje (na nivoju recepcije in obdelave) (2010: 175–179). Ta nabor, ki je bil pripravljen ob proučevanju slovenske literature v 19. stoletju, bi bilo prav gotovo mogoče dopolniti in zagotovo se bo še dopolnjeval, a bistveno pri tem je spoznanje o raznovrstnosti in prepletenosti različnih funkcij, predvsem pa spoznanje, da gre za preplet individualnih in družbenih vlog in da zato terjajo obravnavo »na ravni družbene skupnosti« (Perenič 2010: 172).

Specifika prevajanja v Sloveniji

Prevodoslovne študije, ki se opirajo predvsem na teorije polisistemov, pojasnjujejo, da je poseben status prevajanja v Sloveniji povezan s perifernim položajem slovenske literature in kulture v svetu, saj so vse (številčno) majhne književnosti prevodno usmerjene in v njih med vsemi izdanimi knjižnimi naslovi število prevodov presega število izvirnih naslovov (Ožbot 2006; Ožbot 2011). To trenutno sicer ne velja za področje celotne knjižne produkcije v Sloveniji, saj je bilo v letu 2018, ko je po podatkih Cezarja, dostopnih na spletni strani NUK, izšlo 5262 knjig, od tega 3610 izvirnih in 1652 prevedenih del, razmerje v korist izvirnega ustvarjanja je torej 69 % proti 31 %. Obratno sorazmerje se je še ohranilo na področju mladinske književnosti, kjer se, kot kažejo vsakoletni priročniki za branje kakovostnih knjig, z manjšimi nihanjmi ohranja razmerje pribl. 60–40 % v korist prevedenih besedil.

V svojem prispevku v *Beli knjigi o prevajanju 2018* opozarjam na temeljne značilnosti prevajanja v Sloveniji, zato jih tukaj le povzemam:

1. Prevajanje je avtorsko delo in kot takšno opredeljeno v Zakonu o avtorski in sorodnih pravicah.
2. Prevod je konstituiral slovensko literaturo (Stanovnik 2005). Tako ni bilo le v primeru Primoža Trubarja in drugih protestantov, pač pa tudi protireformacije in razsvetljenstva ter nabožne književnosti (Rebolj 2011), ohranili so se Linhartovi in Vodnikovi dvojezični letaki v verzih (Pregelj 2018) kot zgodnje oblike trivialne književnosti, za katero je bil prevod tudi sicer izjemno pomemben (Hladnik 1983).

3. Prevajanje je ob globalizaciji, internacionalizaciji, lokalizaciji tudi eden od temeljnih dejavnikov svetovnega knjižnega trga (Vila 2015). (Pregelj 2019: 6–10).

Pri tem ni nepomembno, da je svetovni jezikovni sistem (De Swaan 2001) zgrajen ravno na povezavah med jeziki, ki jih ustvarjajo govorniki več kot enega jezika, pri čemer so te povezave hierarhične in običajno potekajo od spodaj navzgor, od perifernih (večinoma govornih) prek centralnih (večinoma državnih), supercentralnih (13 svetovnih jezikov) k hipercentralnemu jeziku, ki je danes angleščina (navedeno po Zlatnar Moe idr. 2017: 29). Tudi svetovni literarni sistem ni odprt prostor za intelektualne izmenjave, ampak zaprt prostor, ki mu vladajo »specifična razmerja moči, procesi in mehanizmi« (Casanova 2004, navedeno po Zlatnar Moe idr. 2017: 31), pri čemer »količine jezikovno-literarnega kapitala ni moč izmeriti [le] na podlagi števila pisateljev ali bralcev tega jezika, temveč na podlagi števila književnih poliglotov, ki ga uporabljajo, in števila književnih prevajalcev, ki imajo ključno vlogo pri cirkulaciji besedil iz literarnih jezikov ali vanje« (prav tam: 32).

Casanova poudarja, da je kulturni kapital posamezne literature odvisen od tega, ali nastaja v dominantnem ali dominiranem jeziku. »Skupno dominiranim, podrejenim, jezikom je, da so postali nacionalni jeziki pred nedavnim, da imajo malo literarnega kapitala, niso mednarodno uveljavljeni, imajo majhno število svojih in tujih prevajalcev ali so slabo znani in so v velikih literarnih centrih dolgo ostajali nevidni. Po drugi strani imajo dominantni jeziki zaradi svojega specifičnega prestiža, starosti ter števila besedil, ki veljajo za univerzalna in so napisana v teh jezikih, ogromno literarnega kapitala.« (Casanova 2004, prav tam) A tudi med podrejenimi jeziki so razlike, pri čemer si predvsem jeziki, ki so se pred kratkim oblikovali ali so postali nacionalni jeziki po politični neodvisnosti, svoj literarni kapital povečujejo ravno s prevajanjem (prav tam).

Slovenske prevajalke in prevajalci v svetovnem komunikacijskem krogu knjige sodelujejo večsmerno, prevajajo v slovenščino, pa tudi iz slovenščine. Ključno je, da je po mnenju Pascale Casanova »prevajanje oziroma prevod edino sredstvo, ki ga periferni jeziki in njihove književnosti imajo, da postanejo opazni in vidni, torej da v svetovnem literarnem sistemu zares obstajajo.« S prevodom v enega od velikih literarnih jezikov naj bi si namreč po njenem mnenju besedilo »avtomatično prisvojilo literarnost in tako postalo legitimno, začelo zares obstajati« (prav tam).

Prevod v (inter)akciji

Prevod se torej vključuje v močno razvejano mrežo delovalnih vlog v vsaj dveh različnih literarnih sistemih, izvornem (slovenskem) in tujem (država in/ali države ciljnega jezika). V vsakem od teh mu je namenjena pozornost, ki ga vsak posamezni literarni sistem tudi sicer namenja prevajanju, kako pa do njega sploh pride, je odvisno od različnih okoliščin, med drugim tudi od že navedene hierarhije med jeziki. Nanjo v resnici, kot tudi že izhaja iz povedanega, lahko vplivamo le s povečevanjem števila prevodov slovenskih (mladinskih) avtorjev v tuje jezike, zato so pri tem ključne različne oblike podpore tako ustvarjalcem kot producentom, pa tudi vsem, ki delujejo predvsem na ravni distribucije, recepcije in obdelave.

Koliko je (in je doslej bila) slovenska literatura tudi svetovna?

Podatki o tem so razpršeni in parcialni. Da bi si ustvarili vsaj grobe sliko, je nujno kombinirati in primerjati podatke iz različnih virov: informacijskega sistema Cobiss, Baze podatkov Javne agencije za knjigo, podatkov o Trubarjevem skladu Društva slovenskih pisateljev, podatkov Centra za slovensko književnost ter zasebnih baz (podatkov založb, prevajalcev, zbirateljev in drugih posameznikov).

V spodnjem grafu (Slika 1) primerjalno navajam podatke o prevodih slovenskih avtorjev in/ali besedil v nekatere tuje jezike.

Slika 1: Preglednica prevodov slovenskih avtorjev v tuje jezike. Legenda: MB/MA – mladinsko besedilo, mladinski avtor; JAK (BP) – baza prevodov na JAK; DSP (TS) – podatki Trubarjevega sklada DSP; CSK – Center za slovensko književnost.

Jezik	Cobiss	MA/MB	JAK (BP)	MA/MB	DSP (TS)	MA/MB	CSK
angleščina	6.558 (31.453)	358	289	48	64	1	/
nemščina	2.714 (11.850)	236	611	99	40	/	198
španščina	263 (1.394)	33	78	2	47	1	Ni MB
italijanščina	2.478 (4.414)	90	273	38	36	1	/
srbohrvaščina*	1.389 (2.620)	190	848	383	158	2	/
nizozemščina	55 (709)	2	13	/	5	/	/
češčina	387 (887)	55	297	39	68	1	260
slovaščina	161 (160)	55	88	36	20	1	/
madžarščina	704 (380)	4	140	38	35	/	/
katalonščina	14 (106)	2	17	3	3	/	1
euskera	2 (21)	1	/	/	/	/	2

Pri izboru jezikov sem upoštevala hierarhične odnose, na katere je opozoril De Swan: navajam hipercentralni jezik (angleščino), nekatere supercentralne jezike (španščino, nemščino), centralne jezike (italijanščino, nizozemščino, češčino, slovaščino, madžarščino) ter periferna jezika (katalonščino in euskero, baskovski jezik). Med navedenimi jeziki je tudi srbohrvaščina (v preglednici je označen z zvezdico), jezik, ki ne obstaja več, a je v Cobissu še vedno prisoten, ob njem pa se pojavljajo še hrvaščina, srbsščina, srbščina v cirilici.

Podatke o številu prevodov povzemam iz že navedenih podatkovnih baz. V polju, kjer so predstavljeni podatki iz Cobissa, je najprej naveden podatek o prevodih v posamezni jezik, v oklepaju navajam podatek o prevodih iz tega jezika. V sosednjem stolpcu je pri vseh bazah, iz katerih sem zajemala, predstavljeno število iz slovenščine prevedenih mladinskih besedil. Vse podatke sem pregledala in v preglednici navajam le literarna besedila, tako mladinska kot tista za odrasle.

Naj na kratko opišem baze, iz katerih sem povzemala. Podatki v Cobissu zajemajo daljše časovno obdobje in beležijo knjige, ki so tudi dejansko dostopne v slovenskih knjižnicah. Baza prevodov JAK je povezana s subvencioniranimi knjigami, ki jih je podprla JAK, čeprav so vanjo dodani tudi knjižni naslovi, ki so izšli pred njeno ustanovitvijo. Na spletni strani je baza opisana kot »elektronska zbirka podatkov o prevodih leposlovnih del slovenskih avtorjev v tuje jezike, ki jo vseskozi dopolnjujemo.« Na spletni strani je dostopen tudi obrazec, s katerim je mogoče opozoriti na knjižni naslov, ki ga v njej še ni. Ta baza je torej ožja od

Cobissove, a vseeno presega število subvencioniranih prevodov. Baza Trubarjevega sklada je omejena na tista književna besedila, ki so bila deležna njihove subvencije,² podatki, ki jih ne svoji spletni strani objavlja Center za slovensko književnost, pa so omejeni na posamezne države, vsebujejo pa tudi revialne objave in podatke o antologijah. Nekateri pregledi prevedenih besedil (denimo španski) ne vsebujejo besedil mladinske književnosti.³

Največ je sicer prevodov v angleščino, a v razmerju do iz angleških besedil to predstavlja 20%, pri ostalih jezikih je razmerje ugodnejše, razen pri jezikih iberškega polotoka (španščini 18%, katalonščini 13%, euskerei 14%) in nizozemščini (slabih 8%). Pri nemščini je iz slovenščine prevedenih besedil tako 22%, italijanščini 56%, srbohrvaščini 53% in češčini 43%. Posebej so zanimivi podatki o prevodih in iz slovaščine, kjer je prevodov iz slovenščine nekaj več kot 100%, ter v in iz madžarščine, kjer se število prevodov po podatkih Cobissa močno nagiba v korist prevodov v madžarščino, in sicer kar za 53%.

Z iskanjem s pomočjo filtrov, pa tudi štetjem, sem med prevedenimi besedili v Cobissu skušala določiti tudi število prevedenih mladinskih besedil in njihovo količino v odnosu do nemladinskih besedil. Razmerje je najugodnejše pri slovaščini (34%), sledi euskera (33,33%), katalonščina, češčina, srbohrvaščina (14%), španščina (12%), nemščina (9%), angleščina (5%), italijanščina in nizozemščina (4%).

Zelo zanimiva je primerjava podatkov iz Cobissa s podatki baze prevodov JAK in Trubarjevega sklada. Cobiss zajema daljše časovno obdobje, podatki iz obeh drugih baz so časovno bolj omejeni, v obeh pa po številu prevodov izstopajo jeziki nekdanje skupne države (hrvaščina in srbsščina): 848 prevodov po bazi prevodov JAK in 158 po podatkih Trubarjevega sklada. To pomeni, da so se stiki in zanimanje za medsebojno prevajanje iz nekdanje skupne države (podatki iz Cobissa) v precejšnji meri ohranili in še vedno predstavljajo pomemben delež v dimenziji svetovne slovenske literature. Precej manjši je pri tem delež mladinskih besedil in avtorjev, predvsem podatki Trubarjevega sklada kažejo precejšnje usihanje zanimanja za slovensko literaturo. Prevodi v jezike nekdanje Jugoslavije nekoč in danes si zaslužijo posebno zanimanje. Z njimi se ukvarja Biserka Bobnar, ki je z analizo podatkov za zadnjih trideset let dokazala izjemen upad medkulturnih stikov med slovenščino in južnoslovanskimi jeziki.⁴

Opazno je zanimanje za slovensko mladinsko književnost med nekdanjimi socialističnimi državami, kar kaže tudi število prevedenih mladinskih besedil v češčino in slovaščino, a je iz podatkov Trubarjevega sklada tudi tukaj opazno usihanje zanimanja za prevode slovenskih mladinskih besedil.

Posebno pozornost si zasluži že omenjeno število prevodov iz in v madžarščino, kjer število iz slovenščine prevedenih besedil močno prekaša število v slovenščino prevedenih besedil (380 besedil, prevedenih iz madžarščine in 704 leposlovnih besedil, prevedenih iz slovenščine), kar ustvarja osupljivo »povezovalno energijo«, če uporabim kar poimenovanje raziskovalke madžarsko-slovenskih literarnih stikov

² O Trubarjevem skladu in podatkih, povezanih z njim v svojem prispevku v tej reviji piše Tanja Petrič.

³ Sestavljavka seznama in avtorica izjemno obsežne spremne besede Mojca Jesenovec na to dejstvo ni posebej opozorila.

⁴ Z avtoričinim dovoljenjem navajam ugotovitve njenega predavanja na Mednarodnem simpoziju Društva slovenskih književnih prevajalcev 2020 v Mariboru.

Judit Zagorec-Csuka (2015: 233).⁵ Med navedenimi je le malo mladinskih besedil, zgolj klasiki (Župančič, Seliškar, Peroci, Voranc, Bevk). In čeprav »število prevodov iz slovenske književnosti v madžarščino v zadnjih letih narašča« (2015: 246), med prevajanimi avtorji skorajda ni mladinskih avtorjev, čemur pritrjujejo tudi podatki iz vseh uporabljenih podatkovnih baz.

V supercentralnih jeziki je zanimanje za prevode iz slovenščine opazno manjše. Posebno pozornost si zasluži podatek o številu prevodov v angleščino: pregled knjižnih izdaj v Cobissu razkrije, da je veliko v angleščini izdanih besedil priložnostne narave, da so izšle v Sloveniji, pogosto tudi v večjezičnih izdajah, da nimajo distribucije v angleško govorečih državah in da so pogosto bolj promocijske narave. Tej domnevi pritrjuje tudi primerjava števila knjižnih naslovov (358 v Cobissu) s podatki JAK (48) in Trubarjevega sklada (1), čeprav je treba upoštevati, da je JAK doslej subvencionirala le prevode, Trubarjev sklad pa produkcijske stroške, a v manjši meri, zato so se založniki slikanic in mladinskih besedil na te razpise morda prijavljali v manjši meri.

Pri nemščini in španščini je razmerje med številom knjižnih naslovov v Cobissu in JAK ter Trubarjevim skladom manjše. To je razumljivo pri španščini, ki je, kljub temu da gre za svetovni jezik, pri nas tako ne dojemamo (to nenazadnje kaže tudi število iz nje prevedenih besedil, še zlasti v primerjavi s številčno veliko manjšo nemščino, denimo), vendar bi bile te številke zaradi slovenskih izseljencev lahko tudi drugačne. Manj je to razumljivo pri nemščini, kjer bi zaradi tega, ker gre za sosednjo državo s slovensko manjšino, pričakovali številke, bolj podobne italijanskim.

Zanimiv uvid ponujajo tudi prevodi slovenskih mladinskih besedil v nizozemščino, ki ima tudi sama zelo močno in ekspanzivno mladinsko književnost. Nizko število prevedenih slovenskih mladinskih besedil najverjetneje po eni strani priča o hierarhičnem odnosu med dvema mladinskima literaturama, po drugi strani pa odpira vprašanje števila prevajalcev, ki lahko prevajajo v nizozemščino.

Vprašanje je mogoče razširiti na vse jezike: koliko je sploh prevajalcev, ki so sposobni prevajati slovenske avtorje v tuje jezike, pa tudi, kaj Slovenija počne, da bi njihovo število naraščalo?

Naj za ilustracijo navedem prevode Lile Prap (podobna vprašanja pa odpirajo tudi drugi prevajani slovenski mladinski avtorji, ki se jim posvečam ob podatkih, ki sem jih pridobila od slovenskih založb). Po podatkih iz Cobissa je 17 njenih slikanic prevedenih v angleščino, od tega jih je nekaj (dve) izdala sama Mladinska knjiga (*Why? Animals' International Dictionary*), 4 so izšle pri založbi NortSouth, ki knjige izdaja v New Yorku in Londonu, ena pri založbi Miller Book Publishers iz Kalifornije, pri eni pa založnik sploh ni naveden. Le slikanica *Zakaj?* je v izšla v

⁵ Podatek se mi je zdel tako izjemen, da sem ga dvakrat preverila v Cobissu, pa tudi pri poznavalcih slovensko madžarskih stikov in med prevajalci. Judit Zagorec-Csuka mi je tako zagotovila, da po njenih izkušnjah podatki iz Cobissa držijo vsaj v 80%. Marjanca Mihelič je opozorila, da je visoko število prevodov v madžarščino tudi posledica posredništva vojvodinskih literarnih revij, čemur pritrjujejo tudi podatki Judit Zagorec-Csuka (2015: 240). Mladen Pavičić mi je v telefonskem pogovoru pojasnil, da so vrhunski prevodi slovenske poezije (v največji meri po posredništvu Pomorske založbe) nastali predvsem v 80. in 90. letih prejšnjega stoletja v okviru založbe Evropa (in serije Zrcalca slovenske književnosti), kjer so jih prevajali najboljši madžarski pesniki in so bili zato tudi deležni izjemne pozornosti. Njegove navedbe potrjujejo tudi podatki Judit Zagorec-Csuka.

treh različnih izdajah, poleg izdaje Mladinske knjige tudi pri Miller Book Publishers in Firefly Books iz Ontaria.

Naj te izdaje primerjam z izdajami v španščini: Cobiss beleži 9 njenih slikanic v španščini. Nobene med njimi ni izdala Mladinska knjiga, gre pa v resnici za tri knjižne naslove, ki so izšli na obeh straneh Atlantika: *1001 cuentos* v Španiji (Edelvives), *1001 historias* v Argentini (UnaLuna) in Venezueli (Sicoben Distribuidora). Slikanica *¿Por qué?* je pri istih latinskoameriških založbah izšla v Argentini in Venezueli, *¿Dinosaurios?! Pa le* v Argentini. Pred leti sva s kolegom iz Univerze v Lleidi pregledala različne izdaje in ugotovila, da gre zares za različne, bralcem v različnih špansko govorečih državah prilagojene prevode (Pregelj, Selfa Sastre 2014). Podatki o prevajalcih iz Cobisa kažejo, da prevodi najverjetneje niso bili narejeni iz slovenskega izvornika, pač pa so nastali prek drugih prevodov. Enako verjetno velja za 9 kitajskih prevodov (v nekaterih zapisih v Cobissu prevajalci sploh niso navedeni, pogosto je kot izvirnik naveden angleški prevod besedila), za večino od 13 prevodov v nemščino, 3 v portugalsščino. Med centralnimi jeziki so slikanice Lile Prap izšle v hebrejščini (3), italijanščini (4), finščini (2), danščini (2), češčini (2), hrvaščini (1) – po podatkih v Cobissu je mogoče pri italijanskih prevodih sklepati, da so bili narejeni iz izvornika (prevajalki sta dve: Lodovica Cima in Martina Gatto Ronchero), tudi pri hrvaški izdaji je poudarjeno, da je prevod nastal (da je prepesnjen) iz slovenskega izvornika. Lila Prap je tudi ena redkih mladinskih avtoric, ki je prevedena v euskero, periferni jezik, a tudi ta prevod je nastal preko drugega jezika, španščine.

Kaj pomenijo ti podatki? Po mojem mnenju predvsem to: da bi slovenska (mladinska) literatura lahko zares postala svetovna, mora poskrbeti za večje število prevajalcev, ki iz nje prevajajo.

Svetovni slovenski mladinski avtorji in avtorice

Izjemno dragoceni so tudi podatki, ki sem jih prejela od slovenskih založb Mladinska knjiga, Sodobnost, Miš, Aleph, Škuc, Pivec, Muck Blažina, Zala, Hart, Morfem, Malinc, Celjska Mohorjeva družba. Druge založbe, ki izdajajo mladinsko književnost, se na mojo prošnjo za posredovanje podatkov niso odzvale.

Založbe sem v svojem elektronskem sporočilu spraševala po imenu in priimku avtorja in/ali avtorice, ki so ga/jo uspeli prodati v tujino, naslovu prodanega/izdanega dela, jeziku, v katerem je navedeni avtor oz. avtorica izšla, letnici prodaje in/ali izdaje navedenega besedila ter imenu in priimku prevajalke oz. prevajalca. Ohranila sem torej razliko med prodanimi in izdanimi knjižnimi naslovi, na katero me je v svojem elektronskem sporočilu opozorila Irena Miš Svolfšak.⁶

V preglednici (Slika 2) predstavljam založbe, ki so slovenske avtorice in avtorje prodale v tujino. Navedene so po abecedi. V drugem stolpcu je podatek o številu knjižnih naslovov, ki so izšli v tujih jezikih. V tretjem stolpcu je navedeno leto, ko je založba glede na podatke s seznama uspela prodati prve pravice v tujino. Nekateri

⁶ Za založnike je razlika temeljna, saj pri izdaji knjig vedno prihaja do zamika med podpisom pogodbe in izdaje, pogosto se ta čas še podaljša tudi čez datum, ko bi knjiga tudi dejansko morala iziti, tuji založniki pa založbam včasih tudi ne pošljejo dolžnostnih izvodov, s čimer otežkočajo pregled nad izdanimi knjigami.

uredniki so me opozorili, da posredovani podatki veljajo večinoma za zadnjih nekaj let, ko se s prodajo pravic v tujino tudi intenzivneje ukvarjajo. Podatki Mladinske knjige obsegajo najdaljše časovno obdobje skoraj dvajsetih let, kar daje, kot mi je v telefonskem pogovoru povedala Senja Požar, zanimiv vpogled v historiat izdaje njihovih knjižnih naslovov.

Slika 2: Število prevedenih del po založbah

Založba	Število prevedenih del	Leto prve prodaje pravic
Aleph	7	2014
Celjska Mohorjeva	1	2016
Hart	8	2015
Malinc	4	2017
Mladinska knjiga	387	2001
Miš	15	2016
Morfem	194	2012
Muck Blažina	25	2002
Pivec	16	2018
Sodobnost	66	2015
Škuc	3	2016
Zala	1	2018

Nekateri od navedenih podatkov se podvajajo: pravice za knjige Dese Muck, denimo, je najprej prodajala Mladinska knjiga, zdaj je njihovi imetnik založba Muck&Blažina. Poseben primer je tudi roman *Ime mi je Damjan* Suzane Tratnik, ki ga je izdal Škuc, trži pa ga Mladinska knjiga. Tudi sicer me je Brane Mozetič opozoril, da Škuc, Alef in Center za slovensko književnost izdanih avtorjev ne tržijo zgolj sami, pač pa se izdani avtorji sami odločajo, kdo jih bo zastopal v tujini: pogosto to počne več založb.

Iz podatkov, ki sem jih dobila od Mladinske knjige, je razvidno, da v tujino prodajajo tudi ilustracije in zgolj ilustracije (Zvonko Čoh, Jelka Reichman, Jelka Godec Schmidt, Maša Kozjek, Alenka Sottler, Marija Lucija Stupica), precej je bilo v tujini zanimanja tudi za njihove poučne in priložnostne knjižne naslove, veliko je tudi ponatisov (naštela sem jih kar 212) – njihovo število sem odštela od števila prodanih knjižnih naslovov.

Navedeni podatki in dodatno brskanje po Cobissu kažejo, da prevedeni knjižni naslovi nastajajo v zelo različnih literarnih sistemih, in sicer:

1. v Sloveniji brez distribucije v tujini (Hart, Sanje⁷, Sodobnost International⁸),

⁷ Založba Sanje ni vključena v razpredelnico, ker se na moje sporočilo niso odzvali in mi niso poslali podatkov, za katere sem prosila. Zato tudi nisem mogla preveriti, kako je z njihovo prodajo pravic v tujino.

⁸ Na seznamu, ki so mi ga z založbe poslali, ni dvojezičnih (slovensko-angleških) besedil, ki so izšle v zbirki *Spominčice*.

2. v Sloveniji in z distribucijo v tujini ali v koprodukciji s tujimi založbami (Malinc),
3. v različnih tujejezičnih literarnih sistemih, pri čemer nekatere izdaje pokrivajo jezike na obeh straneh Atlantika (že navedeni primer angleškega prevoda Lile Prap).

To po eni strani pritrjuje ugotovitvam Martine Ožbot, da pobude za prevode prihajajo in nastajajo tudi v perifernih književnostih samih (2006), pa tudi ugotovitvam, ki sem jih oblikovala na podlagi že zgoraj navedenih podatkov iz različnih podatkovnih baz: da je v zadnjem času manj prevodov v redke periferne jezike (katalonščino) in več v centralne jezike (tudi med njimi so razlike med velikostjo in tem, ali gre za nekdanje dominirane jezike: mongolskega, hrvaškega, srbskega, latvijskega, litovskega, estonskega, romunskega, islandskega, švedskega, italijanskega, turškega, nizozemskega, poljskega, slovaškega, malezijskega, korejskega, ukrajinskega, malajalamskega, indonezijskega), manj v supercentralne (ruščino, standardno kitajščino, mandarinščino, španščino, portugalsščino, arabščino in nemščino) ter hipercentralni jezik (angleščino).

Kateri so po podatkih založb najbolj prevajani in prodajani avtorice in avtorji? V spodnji razpredelnici navajam njihov seznam, urejen po številu izdanih knjižnih naslovov.

Slika 3: Seznam prevedenih in/ali izdanih avtorjev in avtoric z navedbo števila izdanih del.

Ime in priimek avtorja in/ali avtorice	Število prevedenih knjižnih naslovov
Lila Prap	168
Helena Kraljič	150
Jana Bauer	29
Desa Muck	25
Sanja Pregl	16
Tatjana Pregl Kobe	15
Zvezdana Majhen, Mojca Osojnik, Peter Svetina	12
Maja Kastelic, Jelka Godec Schmidt	11
Jelka Reichman, Ela Peroci, Brane Mozetič	10
Cvetka Sokolov, Andreja Peklar	8
Nataša Bucik, Vinko Möderndorfer, Zvonko Čoh, Ida Mlakar	7
Maša Kozjek, Kajetan Kovič, Aksinja Kermauner, Majda Koren, Evald Flisar	6
Barbara Zych, Barbara Bajd, Nina Mav Hrovat	5
Igor Plohl, Milan Dekleva, Svetlana Makarovič, Janja Vidmar, Slavko Pregl	4
Andrej Predin, Suzana Tratnik, Neli Kodrič Filipič, Hana Stupica, Alenka Sottler, Marjeta Novak, Marta Bartolj	3
Marija Lucija Stupica, Jelka Melik, Žiga Gombač, Sebastijan Pregelj, Andrej Rozman Roza	2
Cvetka Bevc, Dunja Jogan, Vid Pečjak, Suzana Bricelj, Marjana Moškrič, Huiquin Wang, Bojana Dimitrovski, Gašper Rus, Damjan Šinigoj	1

Ta seznam, podobno kot sezname v španščino ali iz španščine prevedenih mladinskih besedil pa tudi prevedenih besedil za odrasle, ki sem jih izdelala in objavila v drugih prispevkih in člankih (Pregelj 2011, 2014, 2015, 2017), kaže drugačno podobo, kot smo je vajeni v slovenskem okvirju. Ta je verjetno povezana tudi z dejavno promocijo avtorjev in avtoric samih, kot jo ponazarja Manica K. Musil, ki je v zgornjo razpredelnico sploh nisem vključila, ker mi za njene objave v tujini podatkov ni poslala nobena založba. Avtorica se namreč v tujini promovira sama in po njenih podatkih (najdete jih v njenem prispevku v tej številki revije) število izdanih prevodov njenih slikanic presega število slovenskih izvirnikov. Enako je tudi pri nekaterih drugih avtoricah, ki jih po številu prevodov najdemo na vrhu zgornjega seznama: Lili Prap, Heleni Kraljič, Jani Bauer in Sanji Pregl. A zgolj dejavno promoviranje prav gotovo ni dovolj: kot v svojih prispevkih v tej reviji pišeta Manica K. Musil in Jana Bauer, mora promocija seči onkraj besedila.

V primerjavi s prej navedenimi podatki o prevajalcih ob posrednih prevodih besedil Lile Prap iz Cobissa so podatki založb v tem smislu razveseljivejši. Prevodi potekajo neposredno iz izvirnika, posrednih prevodov je manj, opravljajo jih tudi izkušeni prevajalci in prevajalke. To je pomembno tudi zaradi recepcije, ki se je zaradi omejenega prostora na tem mestu ne morem niti dotakniti.

Pogled na letnice, ki v razpredelnici kažejo, kdaj so se slovenske založbe intenzivneje začele ukvarjati s promocijo slovenskih avtorjev v tujini, pomenijo, da se z izjemo Mladinske knjige slovenske založbe prodaji pravic posvečajo šele v zadnjih letih, zato so predstavljene številke zelo spodbudne, a hkrati pričajo, da smo na tem področju vendarle še vedno precej na začetku.

Kljub temu smo v tem kratkem času že uspeli tako dobro promovirati slovensko mladinsko književnost, da zares lahko govorimo o nekaterih avtoricah in avtorjih svetovnega formata, saj so njihovi prevodi izšli tako v supercentralnih jezikih kot tudi v centralnih jezikih v Evropi in drugod po svetu. To so vsaj: Lila Prap, Helena Kraljič, Jana Bauer, Manica K. Musil, Peter Svetina, pa tudi Ida Mlakar, Brane Mozetič, Milan Dekleva, Sanja Pregl, Tatjana Pregl Kobe, Marta Bartolj, Zvonko Čoh, Zvezdana Majhen, Igor Plohl, Aksinja Kermauner in še kdo.

Svoj prispevek sem začela z vprašanji, naj ga tako tudi končam. Kakšno je stanje na strani distribucije, recepcije in obdelave, kjer je še težje priti do podatkov? Kaj podatki, ki sem jih navedla, pomenijo v tem kontekstu, kaj je mogoče storiti, da bi ga izboljšali?

Vprašanje, ki se mi ob zapisanem poraja, je predvsem, ali in koliko smo na svetovno dimenzijo slovenske mladinske književnosti pripravljeni. Pa tudi, kaj ta svetovni format pomeni za navedene avtorje in kaj za slovensko mladinsko književnost ter družbo nasploh.

Literatura

Abraham De Swaan, 2001: *Words of the World: the Global Language Sistem*. Oxford; New York: Polity Press.

Marijan Dović, 2003: Literarni polistem in mehanizmi medkulturnih stikov. *Jezik in slovstvo* 48/6. 75–85.

Miran Hladnik, 1983: *Trivialna literatura*. Ljubljana: DZS.

- Martina Ožbot, 2006: Slovensko-italijanski kulturni odnosi skozi prizmo književnega prevajanja. Barbara Pregelj (ur.). *Literatura v večkulturnem položaju in ustvarjalno delo Jolke Milič*. Nova Gorica: Univerza. 21–26.
- Martina Ožbot, 2011: Translation as an Agent of Culture Planning in LowImpact Cultures. Antoine Chalvin, Anne Lange, Daniele Monticelli (ur.), *Between cultures and textes: itinéraires in translation history: itinéraires en histoire de la traduction*. Frankfurt: P. Lang. 55–66.
- Urška Perenič, 2010: *Empirično-sistemsko raziskovanje literature. Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije.
- Barbara Pregelj, 2011: La imagen de la literatura infantil y juvenil española a través de las traducciones eslovenas. V: Ramos, Ana Margarida (ur.), Mociño González, Isabel (ur.). *Crítica e investigación en literatura infantil y juvenil = Crítica e investigação em literatura infantil e juvenil*. Vigo: ANILIJ; Braga: Universidade do Minho, 37–55.
- Barbara Pregelj, Moisés Selfa Sastre, 2014: Recepcija slovenske mladinske literature med špansko govorečimi. V: Žbogar, Alenka (ur.). *Recepcija slovenske književnosti*. 1. natis. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 347–353.
- Barbara Pregelj, Moisés Selfa Sastre, 2014: Érase una vez una hormiga---: Lila Prap como un fenómeno de recepción mundial. *Anuario de investigación en literatura infantil y juvenil*. Vol. 12. 99–107.
- Barbara Pregelj, 2015: La traducción de la literatura infantil y juvenil en el ámbito editorial esloveno. *MediAzioni*. no. 17.
- Barbara Pregelj, 2017: La recepción de la literatura infantil y juvenil Argentina en Eslovenia. *Ars & humanitas: revija za umetnost in humanistiko*. Letn. 11, št. 2, 192–205.
- Barbara Pregelj, 2018: Leteči verzi: letaki v starejši slovenski in španski književnosti. Urška Perenič, Aleksander Bjelčevič (ur.) *Starejši mediji slovenske književnosti: rokopisi in tiski*. Ljubljana: ZIFF. 169–179.
- Barbara Pregelj, 2019: Za priznanje prevoda v slovenski kulturi in družbi. V: *Bela knjiga o prevajanju 2018: premiki na področju prevajanja, tolmačenja, podnaslavljanja in lektori-ranja*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev, 6–14.
- Vanda Rebolj, 2011: Vplivni ljudje Japljevega časa. *Japljev zbornik*. Ljubljana: ZRC SAZU; Kamnik: Občina. 40–65.
- Majda Stanovnik, 2005: *Slovenski literarni prevod 1550–2000*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Andrián Vila, 2015: *Qué es una editorial cartonera?*. Dostopno na spletu.
- Marija Zlatnar Moe, ŽIGON, Tanja, MIKOLIČ JUŽNIČ, Tamara, 2017: *Center in periferija: razmerja moči v svetu prevajanja*. Ljubljana: ZIFF.
- Judit Zagorec-Csuka, 2015: *A magyar-szlovén és a szlové-magyar irodalmi kapcsolatok tükrözödése a fordításirodalomban*. Pilisvörösvar: Muravidek Barati Kor Kulturális Egyesület.